

peristerium, et columba, quod a Graecis minor columba *peristerion* appelleatur: forte tamen, inquit, esse potest loculus, in quo ipsa continebatur *Columba*, ac ita *peristerii* vocem explicat in Glossario, ut scilicet esset Ciborium, in cuius cavo appensa erat *Columba*, ex qua pendebat *pyxis*, sacram Eucharistiam continens. Jure porro idem Cangius in *notis ad Paulum Silentiarium* pag. 575. et 576. antiquissimum Ecclesiae ritum, ut Christi Corpus in vase, *Columbae* figuram praferente, recluderetur, oste ndit: et praeterea Mabillonius in Libris de *Liturgia Gallicana* Lib. I. cap. IV. etiam Columbas *argenteas*, et *aureas*, de quibus in vetustis Ecclesiae monumentis, ad triplicem usum institutas fuisse, scilicet ad figuram, seu mysterium, ad ornatum, et ad depositarium: pro ornatu, et mysterio in Baptisteriis, et in quibusdam Altaribus collocabantur; passim vero usus earum erat ad Eucharistiam continendam. *Turris* ac *turriculum* quoque vas illud, in quo Eucharistia asservabatur, est appellatum. De quo Gregorius Turonensis de *Gloria Martyrum* Lib. I. cap. LXXXVI. Anastasius in *Innocentio* I. et S. Hilario *Summis Pontificibus*, S. Remigius Remensis Antistes, ac Arelius Abbas Attanensis in suis testamentis. Sed et sacra vasa pro Eucharistia, antiquitus conditorum, capsam, et depositarium, et pyxidem seu buxidam nuncuparunt.

II. Pyxis proprie, uti notum est, dicitur de vasculis *ex buxo*, nam *pyxis* apud Graecos *buxus* vocatur. Apud Reginonem Lib. I. num. 9. praecipitur, ut Episcopus inquirat, utrum *pyxis* semper sit super altare cum *sacra oblatione ad viaticum infirmis*. In admonitione autem Pastorali Leoni IV. adscripta mandatur, ut *pyxis cum Corpore Domini ponit super Altare*. Sane parvum illud, atque prae ceteris tractabile vas, cuiusmodi pyxis est, a V. Saeculo Latinorum nonnullae Ecclesiae inter Eucharistica vasa retulere; Graeci enim a Latinis id genus vas accepisse, nemini dubium erit. Haec autem pyxis alicubi e Ciborio pendebat, alicubi ut in Italicis Ecclesiis super ipsum erat Altare. Profecto jam tum super ipsum-

met Altare parva quaedam absyda quae Altaris medium occuparet, construi coepit, cuius figura Ciborio prorsus simillima erat: in hac autem absyda, quatuor parvis columnis fulcita, pyxidem cum Eucharistia reposuere Latini, qui parvam hanc absydam undique sepimento quodam circumdatam, atque valvulis obseratam, Ciborium cum ob figuram, tum ob usum antiqui Ciborii, appellarent. Hisce equidem loculamentis Latinorum exinde fere omnes Ecclesiae usae sunt, atque adhuc utuntur, quae Itali vulgo *Custodie* appellant.

CAPUT XV.

De Thuribulis, et usu incensi.

I. Plura in Templo Salomonis (1) thuribula fuisse, eaque aurea, non uno in loco divinae litterae nos docent, quem morem secuta etiam Ecclesia Christi, thuribula pro adolendo thure, eaque magni pretii inter sacra ministeria reposuit. Rerum Ecclesiasticarum Scriptores mediae et inferioris aetatis variis nominibus haec vasa compellarunt: nempe *thymiaterium* Graecorum voce, deinde *thuricremium*, *incensorium*, seu *incensarium*, et *fumigatorium* dixerunt. *Incensorium* interdum vocatur navicula ad reponendum incensum, quae proprie *acerra*. Exempla de singulis nominibus thuribili, a nobis nunc indicatis, habet Cangius in Glossario. Materia vero, ex qua constabant thuribula, ut plurimum in Ecclesiis insignioribus fuit ex argento, et auro. Oblata thymiamateria duo a Costantino Magno ex auro purissimo pensantia Libras XXX.; itemque aliud aureum cum gemmis pensans Libras XV. refert Liber Pontificalis in Silvestro. S. Sixtus III. Basilicae Liberianae donavit thymiamaterium argenteum pensans Libras V. uti ex eodem Libro Pontificali constat. In Thesauro Moguntino, ut perhibet Conradi Episcopi Chronicon, erant Thuribula decem ar-

(1) Feltre, *De usu thuris*. Cap. I. et seqq.

gentea deaurata, et unum aureum. Carolus Magnus, ut observat Joannes Beslius in *Historia Comitum Pictaviensium*, Monasterio Carrofenesi in Aquitania tunc instituto dedit tres cruces aureas et VII. thuribula aurea. Per idem fere tempus in Thesauro Monasterii Sancti Trudonis erant thuribula argentea septem, plura alia hujusmodi donaria Ecclesiis oblata leguntur in sequioris aevi Scriptoribus, quae omnia recensere supervacaneum est.

II. Nulla est Ecclesiastica caeremonia, cujus crebrior mentio fiat in antiquis, et recentioribus omnium gentium Liturgiis, quam thuris et thymiamatis, quod saepe inter sacrificandum adoletur. Insuper exemplo Mosaicae Legis Apostoli permoti in divino Sacrificio solemniter celebrando thure usi sunt. Idipsum confirmatur ex auctoritate Sanctorum Patrum. Sanctus Hyppolitus Episcopus Portuensis, et Martyr in libro de consummatione mundi, et de Antichristo, ex Bibliotheca PP. Graec. tom. 2. pag. 357., haec habet: *Lugebunt etiam Ecclesiae luctu magno, quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus.* S. Joannes Chrysostomus in Liturgia: *Diaconus, inquit, per circuitum incensat sacram mensam, et diptycha.* Illustre etiam testimonium ex saeculi quarti Scriptore habemus; is est Sanctus Ephraem magnus Syrorum Doctor, qui in suo Testamento apertissime nos docet incensi usum in Ecclesia jam ante id tempus adhibitum fuisse: *ne unguentis, inquit apud Cl. Assemanum Bibliotheca Orientalis tom. 1. pag. 143. me condias; nihil enim honor mihi prodest, neque cum thure, et aromatibus me humetis. Thura in Sanctuario adolete, Deo odoramenta offerte, me vero psalmis prosequimini.*

III. Neque vero ad Altare tantum, sed et extra adpios usus thus adhibitum, Sancti Cyrilli Patriarchae Alexandri litterae testantur. Scribit ille Epistola 34. ad suos, quam refert Cardinalis Baronius ad annum 431. num. 61. Populum Ephesinum, post damnatum in Synodo impium Nestorium contra Beatissimam Virginem Deiparam blasphemantem, ut Episcopis de tanta victoria gratularetur, ab Ecclesia progredientes ad propria cum lumi-

nibus, thure aliisque odoramentis excipisse. Verba ejus haec sunt: *egredientes vero nos ab Ecclesia deduxerunt cum lampadibus usque ad diversorum nostrum..... ita ut et mulieres quoque adolescentes thymiamata cum thuribulis nos praecedent. In processionibus quoque thus indicat S. Gregorius Turonensis de Vitis Patrum cap. XIII. ubi de elatione Corporis S. Lupicini loquens, haec habet: Dispositis inquit, in itinere Psallentium turmis cum Crucibus cereis, atque odore fragrantis thymiamatis. Thuribulum insuper in sacro ministerio adhibito ligata oratione describit Alcuinus Poemate 3.*

*Hie quoque thuribulum capitellis undique cinctum
Pendit de summo fumosa, foramina pandens,
De quibus Ambrosia spirabant Thura Sabaea,
Quando Sacerdotes Missas offerre jubentur.*

Quibus etiam addendum S. Gregorii Magni testimoniun de offerendo super Altari incenso, qui sribens Secundino Abbati, illi aloem, thymiana, styracem, et balsamum Sanctorum Martyrum corporibus fumiganda misit, ut constat ex ejus Epistola 7. Lib. 12. ind. 7.

IV. Dallaeus aliquique Protestantes, oblatrant contra usum thuris ex Tertulliano, et Arnobio. Tertullianus enim, tum Apologetici loco ab ipso citato, tum cap. 42., ait: *Thura plane non emimus etc.* et Arnobius damnant quidem thuris usum, quod per Gentiles Idolis suis offerbatur, non autem illud, quod a Fidelibus vero Deo offeritur: Tertullianus quippe etiam de iis agit, qui conscientiae non curant inquinamenta, ac sola oblatione externa se purgari confidunt, eodem ritu odorem Arabiae incendentes, quo a Gentilibus immolatur idolis. Non itaque Tertullianus et Arnobius usum thuris culpant, (uti Dallaeus aliquique illi pares comminiscuntur), sed quod Diis gentium adoletur, hoc damnable censem. Nec quidem Dominus, dum per Isaiam Cap. I. v. 13. dicit: *Incensum abominatio est mihi;* prohibet ne ei incensum offeratur, qui toties mandaverat sibi offerri, ut Exodi cap. XXIX. v. 18. cap. XXX. v. 7. et XL v. 5. et 24. ac Le-

vitici cap. IV. v. 55. et cap. VI. 11. et 15. aliisque Veteris Testamenti locis perspicue patet. Sed incensum scilicet abominabile dicit, quod ab iniquis offertur; quia impiorum victimae, et sacrificia non sunt Deo accepta, nec ei grata, uti expresse habetur Proverb. cap. XV. et VIII. *Victimae impiorum abominabiles Domino*, et alibi plerisque in locis. Non itaque Deo abominabile incensum est, quod sibi offerri in Veteri Lege mandavit, quodque Unigenito Filio suo Salvatori nostro recenter nato a Magis oblatum, gratum, acceptumque fuit. Suam habet symbolicam, et mysticam significationem. Deo thus adoletur, in signum supremi ejus in res omnes dominii, cui latriae cultus debetur: thure fumant, et odoribus Altaria in honorem Sacrificii, quod ibi offertur: thuris honores exhibentur Crucis, et Sanctorum Imaginibus, qui honos praecipue ad archetypa tendit ac resertur: exhibetur quoque sacro Evangeliorum Libro in signum venerationis, qua verbum Dei prosequimur, et boni odoris, quem diffundere ubique tenentur Christiani omnes pietate sua, ac bonorum operum exemplo; oblationes quoque suffitu perfunduntur, ut consecrentur, ac Deo gratae fiant, et acceptae: ipsis denique Ministris Altaris et fidelibus, dum sacris intersunt, offertur incensum, ut moneantur orationes suas ad Deum dirigere, et bonorum operum odorem, quasi thus acceptissimum, circumquaque spargere ac diffundere, iuxta istud Psalmi 140. v. 2. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*

CAPUT XVI.

Recensentur sacra Graecorum instrumenta latinis ignota: ea sunt Lancea, Asteriscus, Dicerion, Tricerion, Cochlear, et Flabella. Astruit Flabellorum usus in Ecclesia Latina.

I. Alia quaedam sacri ministerii instrumenta habent Graeci Latinis ignota, nempe *Lanceam sive gladiolum lanceae figuram habentem*, qua hostiam consecrandam ab integra panis massa secant. *Asteriscum*, qui duobus arcibus constat radiis ad instar stellae fultis, quo hostias con-

serandas cooperiunt. Denotari hac caerimonia volunt Graeci stellam illam felicis ominis, quae Magos ad natum Dominum nostrum deduxit. *Dicerion*, quod est cereus bisulcus, et *Tricerion*, quod est cereus trisulcus, quibus Episcopus celebrans saepe populo benedicit, et utrumque frequenter manibus gestat. *Cochlear* ab ipsis *Labida* dictum, quo utuntur ad communionem fidelibus porrigidam. Hanc vocem Genebrardus, et Hervetus in Liturgiis, quas ediderunt, forcipem interpretati sunt, sed male, ut in notis ad Liturgiam Chrysostomi pag. 152, doctissimus Goar observat. Habent denique *Flabella*, quibus duo Diaconi ex utroque latere altaris muscas, et alias immundas bestiolas praetervolantes abigunt, ne sacra contingent. Horum usus in Ecclesia Orientali antiquissimus est, et expresse habetur in Constitutionibus Apostolicis, atque in Liturgiis Basillii, Chrysostomi, aliisque Graecis, et Syriacis.

II. Eorum usus etiam apud Latinos aliquando viguit tam in Romana, quam in aliis Occidentalibus Ecclesiis. Flabellum argenteum inter ministeria sacra habetur apud Hauriulphum Lib. 3. cap. 3., et in Testamento S. Ewaldi apud Miraeum. Hildebertus Turonensis Episcopus Epist. 8. cum misisset amico flabellum, de usu ipsius tropologice disserit. In antiquis Cluniacensium Consuetudinibus editis tomo 4. Spicilegii Lib. 2. cap. 3. usus Flabelli commemoratur. Hodie in Ecclesia Romana cum Summus Pontifex solemniter celebraturus procedit, duo Flabella ex pennis pavonum compacta hinc inde portantur, sed nullus eorum intra Missam usus est. Archiepiscopus Messanensis hujusmodi Flabellis uti solet, quibus etiam utitur Episcopus Troiae in Apulia in Processione solemnii Sanctissimi Sacramenti. Item in Caeremoniali Ordinis Praedicatorum num. 6. praescribitur. Hoc porro Ecclesiasticum instrumentum in S. Epiphani vita *ventilabrum ministeriorum* appellatur, de quo vide plura in hac voce apud Cangium, ubi inter sacra Ecclesiae utensilia saepius recensetur.

EXPLICIT LIBER QUINTUS.